İŞMET
ÖZEL

Kalın Türk

4. BASKI

Şûle Yayınları : 275
İsmet Özel Dizisi : 32

Editör:
Mehmet Erte

Ofset Hazırlık:
Şûle

Kapak:
Ramazan Erkut

Baskı-Cilt:
İstanbul Matbaa ve Mücellit

Şûle Yayınları
Alayköşkü Cad. No: 2-4 K: 3 Cağaloğlu/İSTANBUL
Tel: (0212) 528 23 57 - 528 11 46 Faks: (0212) 528 25 89
e-mail: suleyayinlari@yahoo.com

İSMET ÖZEL

KALIN TÜRK

Medeniyetler Çatışması Üzerine
Nisan 1993

ŞÛLE YAYINLARI
Nisan 2006

ÖNSÖZ

İlerki sayfalarda 1993 yılının Nisan ayında İzmir'de yaptığım konuşmanın metnini bulacaksınız. Bu konuşmadaki sözleri ardarda sıraladığım esnada henüz ne uçaklar New York kulelerine çarpmış, ne de Afganistan ve Irak işgale uğramıştı. Siyasî gelişmelerin anlamlandırılışı bugün olduğundan çok farklıydı. [1]* Her farklı yönelim kendine elverişli bir zemin arar haldeydi. Çok şey çok kısa zamanda değişti. İktidar, '*imperium*' dayattı ve her istediğini elde etti. Bugün artık, XXI. yüzyılın gerekleriyle hemhal olmak çoğunluk tarafından olağan karşılanıyor. Öyleyse, on üç yıl önce, geçen yüzyılda yapılmış bir konuşmayı hatırlayıp hatırlatmanın ne yararı var? Müflis tâcir eski defterleri karıştırırmış. Durumun arz ettiği manzara böyle ise, yandım demektir. Eski defterleri ne kadar karıştırırsam karıştırayım, eğer iflasa uğramışlığım bir vakıa ise, ne bana, ne de bu sa-

* Kitap boyunca köşeli parantez içindeki rakamlar için sayfa 49'daki "Notlar" bölümüne bakınız.

tırları okuyana geçmişte anlatılan hikâyelerin yardımı dokunabilir. Bakalım, kazın ayağı öyle mi? Eski defterlerdeki yazılar neler söylüyor? Ben mi iflas ettim; yoksa defteri birilerinin iflas edeceğine dair işaretlerle mi doldurdum? Fala baktıysam ve baktığım fal aynen çıktıysa bunun da sadra şifa olmayacağını gayet iyi biliyorum. Müflis tâcir değilim, cinci hoca değilim... Geriye ne kaldı? "Konuşan Katır". Ben bir konuşan katır mıyım?

Ben uğradığı iflasın acısıyla kavrulan tâcirlerden biri değilim. Yetişme çağlarım kadîm Greklerin ve Romalıların ticareti hor görmelerinde hep imrenilecek, özenilecek bir taraf bulmakla geçti. Ne zaman ki, dikkatim ataların atası Yunus Emre'nin "*Bezirgânım, metaım çok/ Alana satmaya geldim*" beytine odaklandı, işte o zaman ticarete bakış açım değişti. Yunus Emre'nin anladığı ve bana anlattığı bezirgânlık, neyi olursa olsun, kime olursa olsun satmak değildi. Müşteriyi bulmak zahmete katlanmayı gerektiriyordu ve meta ile müşterinin buluşması katlanılan zahmete değerdi. Ticaret kıymetin takdir edilmesi bağlamında yüce bir eylemdi ve bunu bilmiş olmakla ticaretin başka türlüsünü kınama mazeretine sahiptik. İşbu başkalıkla malûl, zelil ticaretle benim bir bağım yok; müflis bir tâcir olmaktan kurtaran bağımsızlıkla yaşamam ferahlatıyor beni. 1993'de "medeniyetler çatışması" konulu bir konuşma yapmam, ne kendi siyasî ikbalime, ne de siyasî güç odaklarından birinin işini kolaylaştırmaya müteveccihti. Eğer bir siyasî mevkii ele geçirmek uğruna fi-

kir serdedenlerden olsaydım on üç yıl önce söylediklerim bunlardır diyerek eski defterleri karıştırışımı müflis tâcirin tutumuyla benzeştirebilirdiniz. Ben bir mansıp kapmak için veya bir servete göz diktiğim için insanları sevke gayret etmiş olacaktım ve çabalarım boşa çıkmış olacaktı.

Memleket sathında iflas vak'a-i âdiyyedendir ve II. Osman saltanatından (1618) itibaren Türkiye böylesi "tüccar" taifesinin pazarıdır. Türkiye'nin düşmanları programlarını ilan ederler. Şâyia yayılır yayılmaz programın maddelerini ticaret konusu yapmaya hevesli "yerli" zevat zuhur ediverir. 27 Mayıs 1960 ihtilalinde 16 yaşındaydım. Demek ki benim hayatım bu kabil insanlara karşı savaşmakla geçti dersem, yalan olmaz. Karşıma rengârenk, binbir vesileyle çıkan böylesi insanlar, kamu nazarına komünistmiş gibi, Müslüman'mış gibi, Türkçüymüş gibi yansıyorlardı. Halbuki hiçbirinin elinden Türkiye düşmanlarının ajanı olmaktan öteye varabilecek bir iş gelemezdi. Benim işimin onlarınkinden ne bakımdan fark arz ettiği eserimde görülebilir. Onlar gibi, destek bulduğum takdirde Türkiye aleyhine bir programın uygulamasını hayata geçirmeye talip olanlardan biri olaydım, karşılanmamış talebimden dolayı bana müflis tâcir diyebilirdiniz. Halbuki ben, kalın Türk'üm.

Ben cinci hoca değilim. Erkenden ve sarahaten gördüm ki, bunu olmak başka herhangi birşey olmaktan çok daha kolay. İçlerinde kandırmacanın sığınılacak yegâne insanlık alanı olduğu duygusuyla yaşayan milyar-

larca çaresiz insan kanmaya, kandırılmaya can atıyor. Ömrüm boyunca bir kişiyle karşılaşmadım ki kendisine sunulan teselliyi reddetmiş ve çare peşinde koşmaktan yorulmamış olsun. İnsanlığın belini '*médiocrité*' büküyor. Herkes gündelik ilişkilerin yalanın ortaya çıkmamasıyla yürüyeceğini baştan kabullenmiştir. Dayanaksız uzlaşmalarla yaşamanın kolaylığıyla mest olmayan yok. Alkış almak, birdenbire kendi başına bir hedef oluveriyor. Çevremi gözlemledim. Komünist kıyafetiyle de, Müslüman kıyafetiyle de, Türkçü kıyafetiyle de cinci hoca mevkiini işgal etmeyi başarmanın birçok taktiğine vâkıfım. Cinci hoca olmak için, önce ciğeri beş para etmez birinin emrine gireceksiniz. Sonra sık sık iç geçirecek, anlaşılmaz şeyler mırıldanacak ve ahlayıp puflayacaksınız. Nihayet, size kim fal baktırdıysa, siz de ondan birşey koparacaksınız. Bütün bu süreci küçültücü sayarak kalın Türk olmam, benim cinci hoca mevkiine geçmeme mani olmuştur.

Elinden iş gelip de üzerinde toplum baskısı denilen şeyi hissetmeyen ve bu baskıyı bir biçimde etkisiz kılma çabası göstermeyen insan yok gibidir. Bir toplum baskısı, yani bir "ortalamaya rıza" dayatması her alanda kendini gösterir. İrili ufaklı cinci hocaların tümü "onlar beni aldatacağına, ben onları aldatayım" mantığını yürütür. Bu mantıkla hareket ettikleri için de geçerli mantığın eyyamcılık gibi belirmesine hizmette kusur etmemiş olurlar. Kalın Türk olarak benim dert saydığım, yükünü çektiğim şey, üzerimdeki toplum baskısını hafifletmeye, aldatmacanın belasını savmaya

mâtuf değildir. Tıpkı şarap gibi aldanmanın ve aldatmacanın bir iyi, bir de kötü tarafından bahsetmek mümkündür. Bana aldatmanın gizliliği dert olmuştur. Sahiciliğe kavuşmak, mümkünse birini daha sahicilikle buluşturmak için çırpındım. Çırpındıkça çevikleştim ve kalınlaştım.

Müflis tâcir değilim, cinci hoca değilim... Geriye ne kaldı? "Konuşan Katır". Ben bir konuşan katır mıyım? "Francis, Konuşan Katır" benim çocukluğumun, yani ellili yılların en meşhur mizah karakteriydi; resimli romanları, filmleri vardı. Konuşan ve aklı sahibinden daha çok şeye eren bir katır. Ne kadar inatçı olursa olsun, ağzına gem vurulmuş, gerektiğinde sırtına yük sarılan, ezik ve ezikliği kabullenmiş bir vicdan. Manipülasyona konu edilen vasıfları ne olursa olsun yine de bir vicdan. Bakın çevrenizdeki insanlara; hangisine bir vicdan olma niteliği yakıştırırsanız, katırlığa itiraz etmeyeceklerdir. Bana, konuşma nimetiyle taltif edilmiş bile olsa, katırlık dolmasını yutturmaya kalkışmayın: Nasıl müflis tâcir, cinci hoca değilsem, konuşan katır da değilim. Bilakis, insanların katırlaşmasına karşı durabilmek için elinden ne geliyorsa yapmaktan çekinmeyen biriyim.

Katırlık bahsini hafife almayalım. Gergedanlaşmaya benzemeyen bir olgudur bu. Katırlaşmaya uğrama belası gelişmenin önünü tıkar. Silsile itibariyle düşük olanın yüksek dereceli bir silsileden geleni döllemesinden yarar umduğumuz zaman ortalığı katırlaşma kaplayacaktır. Katır, ucuz olanın pahalı olanı kendine

râm etmesiyle husule gelen bir üründür; ama kendisinden bir ürün sağlayamazsınız. Katır ne dölleyebilir, ne döllenebilir. Benim on üç sene önce söylediklerim herhangi bir katırın söylemeyi seçeceği şeyler değildi. Bu şeyler yeniden seslendirildiği zaman işitilebilecek özellikte olduğunu belli ediyor, giderek bir anlamı tamamlamak üzere gündem oluşturmaya yatkınlıkları da var.

Ses var; ama kulak nerede? Bir gündemi olmasını arzulayan kim? Türkiye olarak adlandırılan ülke Türkiyeliğinde ısrarlı mı? Bu sorular bizi acilen millet meselesine götürür. Oysa Türkiye'de "millet" tarifi yapılmamış, çerçeveden mahrum bırakılmış, muhteviyatı kasıtlı bir biçimde çapraşıklaştırılmış bir meseledir. Millet dolayısıyla bir mesele karşısında olduğumuzu biliyoruz; ama karşımızdaki meselenin ne olduğunu bilmiyoruz. Bildiğimiz tek şey, yerkürenin hangi siyasî şekle bürüneceği bahsini tertip edenlerin, aynı zamanda Türkiye'de yaşayanların ne şekilde davranacaklarına da etkili olduklarıdır. Yerkürenin bir sistem tarafından kuşatıldığını inkâr edemeyiz. Sermayenin göz açtırmaz hegemonyasını tesiste muvaffak olmasıyla yürürlükte kalan bu dünya sistemi, Türkiye'de yaşayan insanları müteaddit aşamalarda emri altına almıştır. Hayatiyeti sistemin emrinde olmakla sağlamayı gözetenler varsa, "millet" olmak onların mezarını kazacaktır. Millet olmaktan hayatiyet devşirenler çarkları kendi lehlerine çevirmeye güç yetirebilir. Sistemin işleyişinden yarar sağlayan toplumlar "millet" olma başarısına ermiş top-

lumlardır. Hiçbir milletin gökten zembille inmediğini, her toplum için geçerli olan bir millet olma süreci geçirildiğini hesaba katmak kaçınılmazdır. Dünya sisteminin gündemindeki Türkiye ile kendi gündemini oluşturmuş bir Türkiye, aynı şey değil. Birincisi için millete ihtiyaç yok, ikincisini ise sadece millet var edebilir. [2] Millet meselesine eğilmek, gözü kapalı sistem karşıtlığı yapılamayacağı gerçeğini yakalamanın ön şartıdır. Sistem karşıtlığı ifadesine başvurmak bir başka boyuttan haberdar olmak, belki de bir başka boyuta kavuşmak demektir.

O boyut olmadan kalınlık da olmuyor.

El hombre no tiene naturaleza sino historia.
Jose Ortega y Gasset

Ich bin. Aber ich habe mich nicht. Darum werden wir erst.
Ernst Bloch

1967 kışıydı. Sivas, Kabakyazı'da bir acemi nefer olarak kaldığım koğuşun çeperleri, üç katlı ahşap ranza ile çevrelenmişti. Koğuşun orta yeri eski zaman hanlarının avlusunu andırıyordu. Bir hafta sonu akşamı olmalıydı ki, vakitlice yatılmamış, er ve erbaşların birbirleriyle söyleşmeleri yüksek tonda bir curcunaya dönüşmüştü. Dolayısıyla, nöbetçi subayının koğuşa girdiğini hiçkimsenin fark etmesine imkân yoktu. Nöbetçi subayı komut edasında bir haykırış yardımıyla kendini fark ettirdi: "Ahır mı lan burası?" Kısa bir sessizlik oldu. Kısa, çünkü soruya hayli derinden bir cevap geldi: "Siz girmeden önce değildi efendim." Bunu bir ses İstanbul Türkçesiyle söyledi. Akabinde ne mi oldu? Akabinde kayda değer hiçbir şey olmadı. Nöbetçi subayı girdiği gibi sessizce koğuştan çıktı ve ertesi gün bu konuyu hiç kimse ele almadı.

Nerede olduğumuzu bildiysek, orada olmayı seçmişizdir aynı zamanda. Konu ne olursa olsun cehalet

içine gömülüşümüz seçme yapmaya güç yetiremeyişimizin bir sonucudur. Neredeyiz? Olduğumuz yere bir ad verilmemişse ne orada, ne bir başka yerdeyizdir. Bulunduğumuz yerin bir adı olması, bu adı bizim bilmemiz herşey değil. Bu kadarı bize kişilik kazandırmayacaktır. Kişi sayılmamız için kendimizin de bir ad taşıması şart. Dahası, kendi adımıza kendimiz ulaşmamız lazım. Bunun için de üstümüzden birçok örtü kaldırmak gerekiyor. Halbuki üstümüzü hergün bir kat daha örtüyorlar.

Acaba ne hazırlanıyor? Bazılarımız gerçekten olayın ne olduğunu, önümüzde yaşanacak günlerin nelerle dolu olacağını içtenlikle merak ediyor olabilir. "NATO dağılmalı mı?" sorusu sorulduğunda belli çevreler diyorlar ki "Hayır, NATO dağılmamalı." Çünkü kızıllar bertaraf edildi, şimdi yeşiller var. Yeşiller derken Avrupa'daki, özellikle Almanya'daki *'Die Grünen'*i anlamak hatasına düşmemek lazım. Burada türbe yeşilinden bahsediyoruz. Yani yerkürenin büyük bir kısmını işgal eden Müslüman kitleden (yığından), kimbilir, belki de kütleden (bloktan) bahsediyoruz. Demek ki, İslam, NATO'ya karşı, daha doğrusu NATO'nun varlık sebebini izah edecek bir unsur olabilir. Bazı odakların şu söyleme sahip çıktığını iddia edebiliriz: "NATO varlığını korumalıdır, çünkü her ne kadar artık Sovyet Bloku'ndan bir tehdit beklenmese de, bu tarihten itibaren İslam dünyasından yükselen bir tehditle karşılaşmak söz konusu olabilir. Kuzey Atlantik Paktı Örgütü olarak NATO, medeni dünyayı savunma

görevini yerine getirmek üzere varlığını korumalıdır." [3] Ve kabaca ifade edilen bu durum burada, İslam dünyası olarak adlandırılan ilişkiler yumağı üzerinde bir bakıma müspet bir his uyandırıyor: "Bakın gördünüz mü, bizi düşman sayıyorlar, ne iyi ki bizi adam yerine koyuyorlar," diyoruz.

Doğrusu, Sovyet Bloku'nun çökmesi, bu çöküş dolayısıyla koparılan gürültüyü hak edecek derecede önemli bir olay değildir. Dünyaya 1945 sonrasında getirilen düzen açısından baktığımızda sistem kendi mantığını biraz daha ileri götürmüştür, hepsi bu. Bütün basın, –son zamanlarda çok sevilen 'medya' diye bir kelime var– kitle iletişim araçları, insanları Sovyet Bloku'nun çökmesi dolayısıyla dünyanın çok önemli bir değişiklik yaşadığı fikrine inandırdı. Aslında bu kuru kuruya bir telkinden ibarettir. Benim görüşüme göre, Sovyet Bloku'nun çökmesi çok önemli birşey değildir. Neden değildir? Çünkü asıl bölünmeyi "iki süper güç" bölünmesi olarak algılamak yanlıştı. Bir bölünme varsa, bugün de etkinliğini devam ettirmektedir. Dünya toplumları arasındaki asıl bölünme denetleyen ve denetlenen arasındaki bölünmedir. Sovyetler Birliği, ideolojik çatışmanın çok yukarıda tutulduğunu söyledikleri zamanlarda bile denetlenen ülkeler arasındaydı. Bu düzen Sovyetler Birliği'nin çökmesinden zarar görmemiştir. Dolayısıyla Sovyetler Birliği'nin 1945'ten 1990 yılına kadar süren, anti-kapitalistmiş gibi görünen, anti-Batıcı gibiymiş görünen ideoloji savaşı –buna pek meşhur bir tabirle Soğuk Savaş diyorlar biliyorsunuz– insanların sadece bu

konuya odaklanmalarını doğru bulan çevrelerin yaydıkları bir dedikoduydu. Sovyetler Birliği, hem ABD ile gerçek mânâda çatışan, zıtlaşan bir ülke değildi, çünkü menfaatleri çatışmıyordu, hem de Sovyet ideolojisi ile Batı'nın ideolojisi temel farklılıklar taşıyan özelliklere sahip değillerdi. Ama herkes karşıtlıklar yaşandığı yolundaki dedikodulara inandı. Bu yüzden çok kan döküldü, birçok siyasî entrika döndü; bunların olması gerekiyordu. [4]

Şimdi bize Batı Medeniyeti sıhhat bulsun diye çare üreten odaklar, düşünmemiz için birtakım malzemeler sunuyorlar. Biliyorsunuz, 1989 yılında Francis Fukuyama'nın "Tarihin Sonu" adlı bir makalesi yayımlandı. [5] Gerçekten tarihin sonu geldi mi, tarihin sonundan ne anlaşılıyor, tarihin bizatihi kendisi nedir, ve sair sorular birdenbire canlılık kazandı. Birçok insan bunlarla uğraştı. Dünyada bundan sonraki gelişmelerin 'dinler savaşı' şeklinde yaşanacağını savunan görüşler var. Bu çeşitlemelerden birisi de, 'medeniyetler savaşı' olacağını savunan görüş ki, biraz tutar gibi görünüyor bana. Ben de o yüzden, tutmasın diye bu konuşmayı yapıyorum. Neden 'medeniyetler savaşı' tezinin tutmasını istemiyorum? Çünkü bizi sonuç almamızın ihtimal dahilinde olduğu görüntüsü veren; ama gerçekten sonuç almamız mümkün olan işten uzaklaştıran bir alanda meşgul ediyorlar, biz meşgul olurken de çıkarlarını çok kötü ve çok temelli bir şekilde ileri düzeylere yükseltiyorlar. Ruslar da böyle bir meşguliyete mahkûm edildi. Mesela, Demir Perde tabiri Churchill'indir. Ya-

ni Ruslar hiçbir zaman, "Biz bir Demir Perde çektik," demedi. Ama İngilizler "Bunlar bir Demir Perde çektiler," dedi.

Demir Perde çekildi de ne oldu? Ben bir iktisat uzmanı [6] değilim, birazdan aktaracağım yargıyı birileri kalkıp çok karmaşık rakamlarla size ifade edebilir. Çünkü mesele iktisat diline çevrilebilir özelliktedir ve sermayeye ilişkin herşeyin sayıya dökülür bir tarafı vardır. Ben rakamları işe sokmadan çok pratik olarak şunu söyleyeyim: II. Dünya Savaşı'ndan sonra ortada Doğu ve Batı diye iki bloğun bulunması; Sovyetler Birliği'nin bir komünist blok oluşturması, bunun karşısında Batı bloğunun yer alması, bilhassa savaşın yegâne galibi olan Amerika'nın, daha doğrusu, Amerika'da yoğunlaşmış sermaye çevrelerinin özel talebi idi. Ne demek bu?

Batı medeniyetinin kaderi dünya savaşları vesilesiyle silahlı bir biçimde tartışıldı. I. Dünya Savaşı oldu bitti; I. Dünya Savaşı dünya sisteminin yeryüzünde hükümran olması için engeller koyabilecek ve temeli aristokrasiye ya da seçkinler iktidarına, onların bilfiil yönetimine dayanan yapıları çökertti. I. Dünya Savaşı'nın sonunda Alman imparatoru artık yoktur, Avusturya Macaristan imparatoru artık yoktur, Rus çarı artık yoktur, Osmanlı halifesi artık yoktur. Bu kelleleri kopartan güç, bu temizleme hareketinin ardından gelen II. Dünya Savaşı'nın sonunda, toplumun bütününe nüfuz etmek, damarlarına girebilmek için belli bir iktisadî düzenleme yapmak mecburiyetindeydi. Bu iktisadî dü-

zenlemeyi yapmak da sermayeyle, daha doğrusu parayla, malî sermayeyle olacak birşeydi ve ABD'de odaklanan iktidarın sermayesi sadece İngiltere'yi, Fransa'yı, İtalya'yı, İspanya'yı, Almanya'nın batı kısmını, Yunanistan'ı kısmen, çok cüzi miktarda Türkiye'yi kendi ölçülerine göre ıslah etmeye, nizama sokabilmeye yetiyordu. Diğer büyük alan kendi yağıyla kavrulmaya bırakıldı. Bunlar ilerde yenilecek kadar et tutması istenen bölgelerdi. Son yıllarda Polonyalıların bir sosyalizm tarifi var: "Sosyalizm, kapitalizmden kapitalizme gitmek için aşılan uzun, zahmetli, eziyetli bir yoldur." Bunu Doğu Bloku denilen bölge, Sovyet Bloku, Rusya ve bütün uyduları ile birlikte yaşadı. Ve daha sonra, vakti geldiğinde, buralar yemeye elverecek kadar et tuttuğunda, bu blok çöktü. Şimdi daha geniş alanlarda, özellikle kendi sermayelerine dair zorlukları da var. Dediğim gibi bunu bir iktisat uzmanı size daha iyi, ayrıntılarıyla anlatabilir. Ben ne yazık ki olayı size kuşbakışı sunuyorum. Bunları söze konu etmemin sebebi: Doğu Bloku bir efsaneydi ve o efsaneyi üretenler tarafından bertaraf edildi.

Bizden böyle efsanelere inanmamızı istiyorlar. Şimdi dünyada Batı'ya karşı bir 'İslam medeniyeti bloku' olabileceği fikri doğrudan doğruya Batı'dan, hem de Batı'nın –şimdilik düşen bir trend izlese bile– en güçlü unsurundan geliyor. Birileri diyorlar ki, "Bundan sonra Batı'nın düşmanları olacaktır. Bu düşmanlar medeniyetlerdir. Bu medeniyetlerden biri, belki de başlıcası İslam medeniyeti olacaktır." Şimdi belki de biz

"Oh ne güzel! Batı'nın düşmanı biz olacakmışız," diyeceğiz ve bu kıskaca girerek bundan sonraki faaliyetlerimizi tıpkı Batı'nın bizden beklediği düşmanlığı göstererek gerçekleştireceğiz. Kıskaca girişimiz bizim çok yüksek bir 'alternatif maliyet' harcamasında bulunduğumuzun göstergesidir.

Vakıanın hiçbir şekilde bizi bir 'medeniyetler savaşı'na götürecek şekilde gelişmediğini söylemek istiyorum. Tabii ki istenildiği takdirde böyle bir çatışma ortamı oluşturulabilir; tıpkı 70 yıl Sovyetler Birliği'nin ayakta durmasının sağlandığı gibi. Sovyetler Birliği ayaktayken üç dünyadan söz ediliyordu: Birinci Dünya, İkinci Dünya, Üçüncü Dünya. Birinci Dünya neydi? Kapitalizmin *'heyday'* döneminin başından itibaren Sanayi Devrimi'ni yaşamış ülkelerin anavatanı. İkinci Dünya neydi? Sovyetler Birliği ve onun peykleri. Üçüncü Dünya neydi? Başından beri Sanayi Devrimi'ni yaşamış ülkelerin anavatanlarının sömürgeleri. Madem üç dünyanın varlığından söz ediyorlardı, peki Sovyetler Birliği çöküverince sıralamaya ne oldu? Hani üç dünya vardı? Ne olduğunu söylemek çok basit: İkinci Dünya, Üçüncü Dünya'ya iltihak etti. Böylece gizlenen birşey ortaya çıktı, iyiden iyiye tebarüz etti: Demek ki üç değil, iki dünya varmış: denetleyen ve denetlenen dünya.

Şimdi bizler gelecekte 'medeniyetler savaşı'nın olacağını haber veren bir tezle karşı karşıyayız. Bu tezi ileri süren Huntington'un medeniyet tanımına bakmak lazım. Benim kişisel olarak kabul ettiğim medeni-

yet tanımı, Oswald Spengler'den ödünç aldığım tanımdır ki, o da özetle şöyle ifade edilebilir: "Bir medeniyet, yani bir *"zivilisation"* bir kültürün donmuş halidir." Yani bir kültür doğar, dinamik bir durumdadır; eğer bu kültür herhangi bir şekilde sadece kendini üretebilecek formlara kapanır ve donarsa o artık bir medeniyet haline gelir. Ama Huntington böyle bir medeniyet tanımına dayanarak görüş geliştirmiyor; giderek hiçbir medeniyet tanımı getirmiyor; medeniyetler birer "kültürel var-şeyler"dir diyor; İngilizce *Cultural entity* lafını kullanıyor. Oysa 'medeniyetler savaşı' olacağını ileri süren görüş kendine has bir tanım getirmek zorunda. Eğer benim Spengler'den ödünç alarak benimsediğim tanımı o da benimserse 'medeniyetler savaşı' olacağını ileri süremez. Neden süremez? İnka, Çin, Sümer, Aztek, Hint, Mısır, Yunan, Roma, İslam medeniyetleri var; bütün bunlar belli bir kültürel dinamiğin artık yeni kaplayıcı bir alana açılamayacak bir durumda donması ile oluşmuş medeniyetler. Yani medeniyet olmuş kültürler. Bugün bu durumda olan bir tek medeniyet var, o da Batı medeniyeti. Batı medeniyeti kendi dinamiklerini harekete geçirmeye XII. asırda Avrupa'da ilahî kaynaklı olmayan bir düşünceyi ön plana almakla başlamış. Batı medeniyeti aklın ilahiyata meydan okumasıyla başlamıştır. Batı medeniyeti bir Rönesans dönemi yaşamış. Ders kitaplarında Rönesans'ı medeniyetin çok önemli bir aşaması olarak gösterirler; ama aslında, –bence– o Batı'nın Batı oluşundaki en önemli aşama değildir. Çünkü Rönesans bir merak çağıdır. [7] Her ne kadar *'theocentric'* dediği-

miz Tanrı-merkezli bir dünyadan *'anthropocentrique'* dediğimiz insan-merkezli bir dünyaya belirgin bir kayış varsa da, Rönesans çağı ilahiyata ilişkin hislerimizin canlandırdığı bir merak ve açılım çağıdır. Batı medeniyetinin sahici temelleri XII. asırda Oxford, Sorbonne gibi yerlerde İbn Rüşdçülüğün de hızına hız katmasıyla insan zihninin meseleleri çözmede yeterli olabileceği fikrini esas kabul ederek başlayan bir yaklaşımın, netice itibariyle XVII. asırda bilimlerin doğuş çağına varmasıyla atılmıştır. Bilimler, özellikle fiziğin pratik sonuçlar elde etmeye yararlı olduğunun gözlenmesiyle başlayan pozitif bilimler, insan zihnine bir güven kazandırdı ve XVIII. asırda ansiklopedistlerle Aydınlanma'ya varıldı. XII. yüzyılda olduğu gibi bu dönemde de insan zihnini, insan aklının verimlerinin güvenilirliğini tek ölçü kabul eden bir yaklaşım esas alındı. Batı medeniyeti burjuvazinin başrolü kimseye kaptırmadığı, XVI. asırda dünyayı kolaçan etmekle heyecana boğulan yağmalama eğilimiyle başlayan, XVII. asırda Bilimsel Devrimi idrak eden ve Sanayi Devrimi'nin arkasından XIX. asırda kolonyalizmle biten bir medeniyettir.

Batı medeniyeti I. Dünya Savaşı'na kadar güvenli, canlı, beklentileri olan, beklentiler uyandıran bir medeniyetti. Hem kendi geleneğinden, hem de kendi geleceğinden emindi.

"İnsan olmanın ya da yeryüzünde insan olarak bulunmanın asıl rotası, caddesi budur" diyerek dünyaya sunabileceği bir değerler manzumesini temsil ediyordu.

Hatta çok sevdiğimiz İslamcı şairimiz Mehmet Âkif –alıntıyı tam olarak yapamayacağım– "kim der bir Avrupalı" gibi birşey söyler. Yani Avrupalı bir bakıma öyle bir prototipti ki, herkes "insan ancak böyle olabilir" görüşünü kabul ediyordu. Ama bu Avrupalı kendi özsaygısını, kendi özgüvenini I. Dünya Savaşı'nda kaybetti. Medenilik vasfı karşısında duyulan şüphe özellikle Verdun savaşında Alman ve Fransız askerlerin birbirlerine karşı gösterdikleri vahşet dolayısıyla ayyuka çıktı. Çünkü I. Dünya Savaşı'nın öncesinde *'Belle Epoque'* (Güzel Çağ) denilen bir dönem var ve insanlar o dönemin de getirdiği beklentileri hâlâ taşıyor. Büyük savaşın Avrupalıyı kendi ürettiği insanî değerleri, değil sıfıra indirmek, bu değerler hiç olmamış, hiç bu değerlere uğranılmamış gibi bir hale sokması, Avrupalının kendi değerlerinden olduğu kadar kendinden de şüphe duymasına sebep oldu.

Cemal Nadir Güler'in çocukluğumda gördüğüm bir karikatürünü hatırlıyorum: Palmiyelerin altında bir Avrupalı Afrikalıya soruyor: "Sizin topunuz, tankınız, tayyareniz yok mu?" – "Hayır bayım, biz vahşi insanlarız." İlk bunu anlayan şüphesiz ki Avrupa'nın entelijensiyası oldu. Ve böylelikle, değerlerin dayanağı birçok şekilde Batı dışında arandı. Gerçi egzotizm ta Romantik dönemden bu yana süren birşeydir ama; bu sert kayaya çarpmak, Batı'da yaratılmaya çalışılan insan tipinin sonuç vermediği tecrübesini yaşamak Batı'ya özgüvenini tamamen kaybettirdi. O zamandan bu yana Batı, gizli veya açık bir savunma halinde. Neyi savunuyor? O gü-

ne kadar kazandıklarını. Batı medeniyeti bu mânâda donmuş bulunuyor; yeni sunacak şeyi yok. Ama önceden vardı, donmadan önce bir kültürdü; tabii dayanakları çok eskilere varan, çok yönlü olan...

'Medeniyetler çatışması' bağlamında demek istediğim şu ki, dünyada donmuş kültür olarak sadece Batı medeniyeti var. Diğer medeniyetler artık medeniyet değiller. Çin medeniyetinden söz etmemiz mümkün değil. Çinliler artık canlı bir kültürün donmuş ve kendini üretmekte olan kurumlarıyla yaşamıyorlar. Bir İslam medeniyetinden söz etmek mümkün değil, çünkü Müslümanlar dünyada ne entelektüel planda, ne iktisadî planda, ne sosyal tavırlar bakımından kendilerine mahsus özellikleri arz etmiyor ve hiç göstermiyorlar. Daha da vahimi kendilerini kendi kimlikleriyle dünyaya kabul ettirir durumda hiç değiller. Kendilerini birşeyler yapmak mecburiyetinde hissediyorlar; fakat bu yapmak mecburiyetinde oldukları şeylerin İslamî özellikte olan şeyler olmadığı kanaatindedirler. Bu acayip bir durum. Özellikle Türkiye'deki Müslümanlığımızı Russel Paradoksu'na benzetiyorum. Yani, birşey ne ise o değildir; ne değilse odur. Gerçi, evet, Müslümanız diyoruz; ama bizi Müslüman olarak ortaya çıkaran şeyler genellikle Müslüman olmamaklığımız suretiyle edindiğimiz özellikler. Ya da yan çizip Müslüman değiliz dediğimiz anda bakıyoruz ki, bizim varlığımızı izah edebildiğimiz tek alan Müslümanlığa mahsus alandır. Böyle bir tuhaflık var bizim Müslümanlığımızda. Mesela Türkiye'de bugün laik-Müslüman çatışması oldu-

ğundan söz ediliyor; bence bu tamamen tezgâhtır, düzenektir. Bence böyle bir çatışma hem yoktur, hem de olmamalıdır.

Fakat Türkiye'de "ben çok laikim" diyen insanların da –eğer kimliklerinde hassasiyet gösteriyorlarsa– kendi kimliklerini dışa vurmada hangi özelliklerin altını çizmek zorunda olduklarını onlara sorduğunuzda, aldığınız cevapların İslamî özellikler taşıdığını fark edersiniz. Ayrıca tarihimizde çok garip bir biçimde yaşanmış bir durum: bütün Batılılaşma etkinliklerimizin, Batılılaşma yönünde atılan adımlarımızın her zaman İslamî bir gerekçesi olmuştur. Yani daha Müslümanca olanı budur deyip Batı tarzı bir kurumu ya da yaklaşımı benimsemişizdir. En son örneği hilafetin kaldırılmasında görülmüştür, görünürdeki hilâfetin mânâsı mecliste mündemiç olmak üzere kaldırıldığı söylenmiştir. Yani Hilafet reddedilmiş değildir. Hilafet *'amélioré'* edilmiştir, daha uygun bir yere tahsis edilmiş ya da tebdil edilmiştir.

Şimdi, konumuz 'medeniyetler savaşı'. Bizi bir şekilde bir 'medeniyetler savaşı' olduğuna inandırmaya çalışıyor bazıları. Huntington şöyle sıralamış medeniyetleri: Batılı medeniyet, Konfiçyusçu medeniyet, Japon medeniyeti, İslamî medeniyet, Hindu medeniyet, Slav-Ortodoks medeniyet, İbero yani Latin Amerikan medeniyeti... Bir de herhalde diyor, ondan pek emin değil, Afrika medeniyeti olsa gerek. Dünyada medeniyetler bulunduğuna dair bir önerme, bu mesajı alan bütün toplumların çok beğeneceği bir önermedir.

Hintliler, "Yahu, hakikaten bizim bir Hindu medeniyetimiz var," dese iyi olacak. Çinliler de öyle. Hele Müslümanlar çok bayılırlar böyle birşeye. Halbuki yoktur, bizim İslamî medeniyetimiz, benim görüşüme göre, Abbasiler döneminde şöyle çalkap bir olmuştur. Ondan sonra bir de Kanuni'den Lale Devri'ne kadar Osmanlı medeniyetimiz vardır, o kadar. Bu tespit benim tanımladığım anlamdaki medeniyet bağlamında geçerli olacaktır. Diğer görüngüler İslamî kültürün gereği olarak doğmuş olan devletler ve sosyal hayattır. Medeniyet kelimesini kapsayacak şekilde bir İslam medeniyetinden söz etmek asr-ı saadetten günümüze kadar idrak edilen her çağda mümkün olmamıştır. Ama İslam kültürü ile İslam medeniyetini birbirine karıştırırsanız –ki Huntington kasten böyle yapıyor, yani kültür eşittir medeniyet diyor– o zaman tabii Eskimo medeniyetinden de bahsetmek gerekir. Nasıl olacak Eskimo medeniyeti? "Ne düşünüyorsun?" diye sormuşlar Eskimo'ya, "Düşünmüyorum, evde balık var," diye cevap vermiş. Böyle bir medeniyet de var tabii dünyada. Bizi bu ideolojik kandırmacaya sokmak istiyorlar; çünkü dediğim gibi, bir medeniyete sahip olmak, çok gönül okşayıcı birşeydir.

Huntington makalesinin sonunda, "The West against rest" ya da "The rest against West" şeklinde bir yaklaşımda bulunuyor. Bu sunuma karşılık olarak biz "Batı medeniyetine karşı bir medeniyetiz, fena mı" diyecek olursak işi onların ellerine bırakmış oluruz. Çünkü diyorlar ki bundan sonra 'medeniyetler savaşı' ola-

cak, ideolojik savaş olmayacak. Evet, ekonomik savaş da olmayacak. Bu ne demektir biliyor musunuz? "İdeolojik ve ekonomik alanda bizim normlarımız zaten geçerli kılınacak. Bu alanlarda hiç mücadele etmeyeceğiz. Bu zemin üzerinde size işte böyle bir medeniyet falan vereceğiz." Ama bu arada asıl mekanizma, denetleyen ve denetlenen, merkez ve periferi mekanizması işleyecek. Yeni dünya düzeninin esası budur. Yeni dünya düzeni şimdiye kadar dünyada avantajlı çıkmış bölgelerin avantajlarını korumaları ve başka bölgelerin yeni avantajlar elde etmek üzere harekete geçmemeleri, yerlerinde kalmaları düzenidir. Gerçek bir düzendir. Düzenbazların düzenidir. Düzenleyici tarafından önerilen düzen budur. Yani ideolojik çatışma yapmayacağız, ekonomik çatışma yapmayacağız, ortada bir medeniyet çatışması var.

Huntington, "Neden medeniyetler çatışması olacak?" sorusuna altı babta cevap vermiş. İlk olarak, medeniyetler arasındaki farklar sadece önemli, sadece gerçek farklar olmakla kalmaz, aynı zamanda bunlar temelli farklardır, diyor. Yani burada saydığımız yedi medeniyet, Afrika da dahil olunca sekiz medeniyet; gerçek ve temelli farklara sahiptir, diyor. Buna inanmak çok zor. Neden? Çünkü, tam tersine, bütün bu medeniyetler –kültürler demeyi tercih ederim ben– farklılıkla temayüz etmeleri şöyle dursun, birbirine çok geçişmiş haldedir. Mesela burada bağımsız bir madde olarak zikredilen Japon medeniyeti, Çinli ve Altayik unsurların Pasifik ruhunda kabarıp ortaya çıkmasıyla oluşmuş gibi-

dir. Artık, nasıl Japon medeniyeti oluyorsa... Huntington, Mesela Çin için, Konfiçyusçu medeniyet diyor. Ki bu da çok garip bir yakıştırma; bazı konularda özel bilgilenmeleri olmayanlar hemen "Konfiçyus eşittir Çin!" diyebiliyorlar. Tamam, ne güzel. Halbuki Konfiçyus çağı, Çin'in geleneksel düzenini terk etmesinden sonra yaşanmıştır. Bu dönem İÖ V. asra tekabül ediyor aşağı yukarı; kendi kültürüne göre modern bir çağa giriyor Çin. Bu çağda üç büyük düşünce akımı doğuyor. Bunlardan biri Lao Tzu'nun Taoizm'i, bir tanesi Kung Fu Chu'nun (Konfiçyus'un aslı budur. Nasıl ki Pakistan başbakanının adına bizler Avrupalılar gibi Benazir diyoruz, oysa öyle değil, Pakistan'a gidip gelen öğrencilerden öğreniyoruz ki kadının adı Binezir'miş.) görüşleri, bir de Mao Tzu'nun (Almancadan tercüme edildiği şekliyle Me-ti deniyor ülkemizde, çünkü Brecht'in bir kitabı var *Me-ti'nin Söyledikleri* başlıklı.) görüşleri. Çin'in modern çağının üç ayrı görüşü bunlar. Diğer ikisini yok sayıp Çin kültürüne "Konfiçyusyen" demek, nihayet bu tablodan bîhaber insanlara 'bu da böyledir' deyip yutturmacayı kabul ettirmekle mümkün olur. Çin toplumunun kılcallarına kan taşıyan asıl damar, tarih içinde varlıklarını devam ettirmelerine çok yardımcı olan ve fakat buna mukabil, yabancı güçler karşısında her zaman zayıf düşmelerine de sebep olan Taoizm'dir. Fakat, 'medeniyetler çatışması' bahse konu olunca, bu böyle algılanmıyor.

Demek istediğim Huntington'ın sıraladığı bu kültürler bağımsız kültürler değildir, hele medeniyet hiç-

biri değildir. Dolayısıyla yukardan IMF veya ona paralel finans örgütleri tarafından denetim altına alınmış, başka alanlarda da hayatları tanzim edilmiş bir kültürdür sözkonusu olan. Yani kültür diye, mutfaklarına bulaşık makineleri sokulmuş, çiğ köfte makineleri sokulmuş –düşünün, çiğ köfte makinesi bile yapıyorlar–, kıble gösteren seccadeleri olan böyle bir kültür sunacaklar size, "al işte bu senin kültürün" diyecekler ve üstelik "bu medeniyetindir senin" diyecekler. "Asla kıble gösteren seccadeni kaybetme" diye telkin edecekler, "elinden kaçırma, bununla dünyayı dize getireceksin" diyecekler; herkes de bu dolduruşun ardından 'ah ne güzel, her yer güllük gülistanlık' diyerek koşacak. Ama kültürler arasında fark gözeten bu telkin gerçek vakıayı yansıtıyor değildir. Kültürler arasındaki farklar ne gerçektir, Huntington'un dediği gibi, ne de temellidir. Tam tersine, XIX. asırdan itibaren dünyadaki bütün kültürler Batı medeniyeti tarafından darbeye maruz bırakılmış, güdükleştirilmiş, üreme organları kesilmiş kültürlerdir. Bu kültürlerin içinde hareket edenler sadece şaşkın şaşkın bakmayı bilirler; uyuşamadıkları için. Kültürel vasıfları kalıntı olarak önem sahibidir. Bu kültürlerin hiçbirinin bağırsakları olmadığı, sadece kör bağırsakları olduğu için yeni durumlara intibak edemezler. Bu görüngülere kültür denmez, hele medeniyet hiç denmez. Çinlinin çubuklarla yemek yemesi ile Anadolu köylüsünün tahta kaşıkla yemek yemesi, eğer kültürler arasındaki gerçek ve temelli farklardan biri olarak sayılacaksa, bu ciddiyetsizlik, bambaşka, ayrı birşey. Bunu istiyorlar, budur diyorlar.

"Bak adam, çubukla yiyor, sen de tahta kaşıkla yiyorsun." Ama birisi kalkıp, "Hayır sünnete uygun olarak üç parmakla yiyorum," derse, ona fundamentalist diyorlar. Bu sözleri siz dinleyenlere şirin görünmek için söylemediğimi keşke anlatabilsem. Yok çünkü böyle bir fundamentalist; şimdiki fundamentalist Filistin atkısı sarıp molotof kokteyli atıyor, üç parmakla yemek yemiyor. Bence fundemantalizm üç parmakla yemek yemektir, ama başkalarına gerçekten "keşke ben de böyle yemek yesem" dedirtecek tarzda yemektir. Çünkü bir kültürün canlılığı bir cazibe odağı olmasındadır. Yani kültürü canlı kılan başkalarının da öyle yapmaya gayret etmeleri; öyle yaptıkları zaman avantajlı çıkmalarıdır. Nitekim Batı medeniyetinin tek hâkim medeniyet, yalnız tek hâkim medeniyet değil, aynı zamanda "tek" medeniyet olduğunun da belirgin göstergesi budur. Çünkü insanların yapmaya çalıştıkları şeyler, Batılı normlara uygun şeylerdir bugün bütün dünyada.

"Neden 'medeniyetler savaşı' olacak?" sorusunun ikinci babı şu: Kültürler küçülen dünyada birbirlerini etkiliyorlar, bunun sonucunda bir benzeşim ortaya çıkıyor ve bazı arızî ya da mahallî dediğimiz farklar izole ediliyor, bunun yerine medeniyetlere mahsus ana farklar ortaya çıkıyor. Bu yüzden, diyor, medeniyetler çatışacak. Yani Suriyeli olmak, Arap olmak, Müslüman olmak, bu üçünden ilk ikisi bu kültürlerin iletişimi içinde biraz uzaktan baktığımız zaman tek noktada birleşecek; ister istemez Suriyeli bir Arap, diyelim bir Faslıyla, Nijeryalıyla bir noktada birleşecek, birlikte daha büyük bir biri-

me sığacaklar. Ve böylece medeniyetler birbirlerine yaklaşmış olacaklar. Sonuçta bir medeniyet bütünlüğü oluşacak. Böyle bir varsayım var. Bu olur mu olmaz mı, onu bilemeyeceğim. Bütün toplumların kendilerini sadece mensup oldukları medeniyet dolayısıyla tarif edecekleri bir dönem gelecek mi? Bu biraz zor. Çünkü gene kendi içinde çelişkili birşey bu. Birşeyin çelişkili olması onun çok kötü ve yanlış olduğu anlamına gelmez ama buradaki çelişkide unsurlar birbirlerini nakzetmekle kalmıyor, birbirlerini bir ölçüde yok ediyor. Biraz önce verdiğim örnekte Suriyeli Arap ve Müslüman örneğini Hindistan'a uyguladığımız zaman ne olacak peki? Müslüman Hindistanlı, Hindu medeniyetinden de bahsettiğimiz için, acaba kendisini hangi medeniyete göre tanımlayacak? Bir Hindu olarak mı, yoksa öbür medeniyete mensup biri olarak mı? İşte, 'medeniyetler savaşı' olacağını ispat için ileri sürülen ikinci tezin zaafı bu bence.

Üçüncü husus ikincisiyle alâkalı. Fakat burada vurgulanan mensubiyetten başka bir noktadır.

Hayatın pratik akışı bir standardizasyon yaratacak dünyada. Yani yapıp etmelerimiz standart kalıplar haline gelecek. Hepimizin mikrofon kullanması, video kamera ile bu konuşmanın kayda alınması, akşam gidince evde herkesin televizyonu açması falan filan... İnsanlar bu beraberlikten, tektiplikten ancak başka bir medeniyete mensup olarak kaçacaklar ve bunda da din belirgin olacak. Tıpkı İslamî televizyon olacağı gibi, yani böyle bir iddia ortaya atılıyor.

Medeniyetler çatışmasının geleceğine bizi ikna etmek için sunulan dördüncü tez bir vakıayı vurgulamaktadır. Demektedir ki, Batılılaşmanın bizzat kendisi iki yönden etkili oldu. Birinci etki, modernleşmeyi hızlandırdı, fakat bu bilgilenme biçimi de sonuçta aydınları kendi kökenleri hakkında daha bilinçli olmaya götürdü. Batılılaştıkça insanlar kendi kökenleri konusunda daha bilinçli hale geldiler. Geçtiğimiz dönemde Batılı normları benimsemek Batılı olmaya yetiyordu, fakat bugünün dünyasında insanlar Batılı bilgilenme ve kültürlenmeyi edindikçe asılları konusunda endişeleri daha çok duyar oldular. Dolayısıyla diyor Huntington, bu endişeler insanları medeniyet arayışına götürecek, bunun sonucunda farklı medeniyetlere mensup olmak önem kazanacak. Ama, bu görüşler çerçevesinde dikkatimizi şuna çevirmemiz gerek: Bu süreç içinde onun da belirttiği gibi aydınlar ile halk arasında bir fonksiyon değişikliği doğdu. Bu çatışmadan neler ürer onu bilmiyoruz. Çünkü aydınların bu konuda, yani denetlenen ülkelerdeki aydınların kendi kökenleri konusundaki hassasiyetleri arttıkça o ülkelerde halkın Batılı normlara uygun yaşama talepleri de arttı. Bir önceki dönemde aydınlar Batılılaşmış, halk ise henüz Batılılaşmamış unsur iken, şimdi aydınlar geri dönüyorlar, "Yahu bizim aslımız neydi?" diye soruyorlar; fakat ne yazık ki, halk artık Batılı yaşama normlarını kendi günlük yapıp etmelerinde tabiileştirmiş olarak hayatını devam ettiriyor, bu da aslında halk-aydın çatışmasını tersten tekrar gündeme getirecek bir husustur. Ama bu yine de Huntington'un tezini güçlendirecek bir un-

sur değil. Dünyada büyük atılımlar genellikle bu çatışmanın belli bir uzlaşmaya vardığı toplumlarda oluştu. İyi bir sonuç için bu çatışmanın olması gerekiyor aslında; yeter ki birbirlerini anlayacak iki taraf ortaya çıkmış olsun.

Beşincisi çok hafif bir tez. Diyor ki Huntington, artık kültürel karakteristikler ve kültürel farklar insanlar arasında diğer şeylerden daha çok konuşuluyor, diğer konuların yerini kültürel farklar alıyor. Şimdiye kadar dile getirdiklerimiz bunun çok yüzeysel bir yaklaşım olduğunu göstermeye yetecektir. Çünkü insanlar çeşni arıyor ve kültürel farkları da o çeşnide buluyorlar. Aslında kültürel farklar, başında da söyledim, Huntington'un iddia ettiği gibi gerçek ve temelli değil. Bir Japon estampı Japonlara mahsus birşey, bizim de minyatürlerimiz var. Bunlar tabii ki daha çok konuşulan şeyler ama biz 'o minyatürleri yapan millet' diye çıkmıyoruz dünyaya. Ya da öbürleri 'biz o Japon estamplarının sahibiyiz' diye çıkmıyorlar. Bunlar yüksek tabakaya mensup insanların hangi şeye ne kadar ödeyeceklerine dair konuştukları şeyler: Minyatür mü pahalı, Japon estampı mı daha pahalı? Kültürel farklar, hayatımızda çok belirleyici bir etki uyandırmıyor. Fark yine sermaye farkı. Tabii burada bir nokta var ki gözlerden kaçmıyor: Yaşadığımız hayat –modern hayat– içinde gerçekten/elbette hiçbir tez büsbütün temelsiz değildir. İnsanların özellikle din konusunda birbirlerini hesaba katmayı, birbirlerini reel saymalarını gerektiren bir duygulanım içindeyiz. Londra'da namaz kılan

birini gören Türkiyeli –velev ki Türkiye'nin namaz kılan insanlarına muhalif bir çevreye mensup olsun– orada kendisiyle alâkalı birşeyler olduğunu düşünür. Bunu Afganlı da, Kenyalı da böyle düşünür. Dolayısıyla özellikle dini ilgilendiren konularda hiç şüphesiz ki kimlik ve özdeşlik arasında bir gidip gelme hep bahis konusudur.

Huntington çatışma niçin olacaktır sorusunu son olarak şöyle yanıtlıyor: Ekonomik bloklaşma, diyor; aynı zamanda medeniyetler arasındaki iletişimin, her medeniyetin kendi içindeki iletişimin bir türevi olursa eğer, bu gelişme, işi kolaylaştıracak. Mesela Müslümanların bir pazarı, Çinlilerin bir pazarı, Hintlilerin bir pazarı... (Şu anda sadece Avrupa Topluluğu –ilk adı Avrupa Ortak Pazarı'ydı– ve Kuzey Amerika var.) İşte, birtakım medeniyetlerin pazarı olursa, bu ekonomik bloklaşmayı kolaylaştıracak. Daha doğrusu ekonomik bloklaşma medeniyet desteğini alırsa başarılı olabilecek.

Sovyet Bloku'nun hayatı 70 yıl sürdü, bütün bunlar şimdi biz böyle bir medeniyetleşme teranesine kapılırsak, Batı medeniyeti lehine bir 70 yıl daha bu minval üzere geçebilir ümidiyle türetilen görüşlerdir. Kulağınızda bulunsun: Dünyada şu anda yaşayan bir tek medeniyet var, diğer medeniyetler ölü medeniyetlerdir. Yani bugün İslam medeniyeti, Sümer medeniyeti kadar ölüdür. Ama birisi canlandırmak istiyordur, onu bilemem, şahsım itibariyle bir medeniyetin canlandırılmasından yana değilim. Bir kültürün canlandırılmasını savunu-

rum. Sözlerimin ideolojik bir sırt sıvazlama olarak anlaşılmasını istemiyorum. Türkiye'de ya da dünyanın herhangi bir yerinde Müslümanların yapacakları şey Rasullulah'ın sünnetinin ihyası olabilir. Bu asla bir medeniyetin inşası anlamına gelmeyecektir. Medeniyetin inşası genellikle insanların teorik bir çerçeve kurmalarını gerektirir ve dinin de bu teorik çerçeveye girmesini zaruri kılar.

Böylece bu teorik çerçeve bizim İslamî anlamda göstereceğimiz tavırların eğilip bükülmesine, dolayısıyla da yeni formlar kazanmasına sebep olur. Yazılarımdan birinin başlığı şudur: "Din Yardım Eder, Teori Acımasızlığı Öğretir". Çünkü teori hangi disiplin çerçevesinde üretilirse üretilsin, bizim bir zihnî projeksiyonumuz olarak, olması gereken şeyleri de ortaya koyar. Giderek, teorilerin birer otobiyorafi, teorisyenlerin otobiyografisi olduğu söylenmiştir. Otobiyorafilerin ise birer aklanma talep eden dilekçe olduğunu hatırdan çıkarmayalım. Ne kadar parlak sunumlar elde edersek edelim, hepimiz teori adına evet'ler, hayır'lar, siyahlar, beyazlar üretiriz ve bu arada da hakikaten bir insan olarak üzerimize düşen bir görev olduğunda teorimize başvurur "hayır, bunu yapmamalıyım" ya da "evet, bunu yapmalıyım" kararını veririz. Böylece "Şu adam ölüyor mu?" sorusuna teorik bir cevapla, "Ölüyor, elimden birşey gelmez, çünkü teorime göre ölmesi lazım," deriz. Diyelim ki radikal bir Müslüman kaldırımda yatan alkol komasında bir adamı hastaneye götürmeyebilir. Çünkü radikal bir Müslüman'ın bütün

derdi meyhaneleri kapatmaktır. Yerde yatan adamın günah işlemekle bu sona vardığı fikrindedir. O yüzden teori acımasızlığı öğretir ama din yardım eder, diyoruz. O Müslüman eğer teoriye değil de, dine itibar etseydi orada yerde yatan bir sarhoş değil, ölmekte olan bir adam görürdü.

Londra'da gecenin geç bir vakti metroya binen sarhoş bir adam yaşlı bir hanımla karşılaşır. İkisi vagonda yalnızdırlar. Adam yaşlı kadına "Hayatımda senin kadar çirkin bir kadın görmedim," der. Sinirlenen kadın "Ben de hayatımda senin kadar sarhoş bir adam görmedim," diye cevap verir. "Evet ama," der bunun üzerine sarhoş, "ben sabahleyin ayılacağım." Ayılalım diye bu fıkrayı anlattım. Çünkü sabah olduğu halde ayılmadık. Durumumuz çirkin kadından berbat. Eğer kadına çirkin olduğunu söylememiş olsaydık, böyle berbat duruma düşmeyecektik.

Şimdi efendim, bir konuda çok net bir karara varmamız gerekiyor bana kalırsa, Türkiye'de yaşayan insanlar ve Müslümanlar olarak; ben bu ikisini ayırmakta güçlük çekiyorum, pek başarılı sayılmam Türk'ü Müslüman'dan, Müslüman'ı Türk'ten ayırma hususunda. Şu soru hepimizi meşgul etmeli diyorum: Üzerinde yaşadığımız topraklarda kendimize olduğu kadar insanlığa da açılım sağlayacak birşeylere emek vermeli miyiz, yoksa yürürlükte olan anlayışlardan birini, kendimize göre en elverişli olanı benimseyip, âlemle gelen düğün bayram deyip yaşamalı mıyız? Asıl karar vermemiz gereken hususun bu olduğu kanaatindeyim. Bugün Türki-

ye'de, özellikle siyasî oluşumlar yüzünden İslamiyet'in yükseldiğine dair bir söylenti var. Ve bazılarının imajı bu. Bu söylenti yanlış. Bu söylentinin aslı yok. Neden? Çünkü Türkiye bütün siyasî iniş çıkışlar muvacehesinde sadece normalleşen bir ülkedir. Türkiye'de İslamî hadise yükseliyor, büyüyor, yayılıyor – bu tamamen yanlış! Türkiye sadece normalleşiyor. Türkiye'de birtakım, çok derin, inhiraflar yaşanmış ve toplum hayatının ibresi şimdi yavaş yavaş yerine geliyor. O kadar, başka birşey yok! Türkiye ve Müslümanlık! Bunu tıpkı İtalyanların Katolikliği gibi anlamamız lazım. Nasıl Katolik bir İtalyan hiç kimseyi şaşırtmıyorsa, Türkiyeli bir Müslüman da çok tabiî karşılanmak, yerinde birşey olarak görülmek zorundadır. Türkiye böyle bir normalleşme yaşıyor. [8]

Bir zamanların olağandışı durumunu normalmiş sanan zihinler arasında Müslümanlar da var; çünkü günümüzde onlar da yükseldiğini sanıyorlar İslamiyet'in. Hayır, öyle birşey yok. Türkiye'de sadece normalleşme var. Bunları niye söylüyorum? Şunun için: Her zaman böyle birtakım cazip şeylere kapılıp düş kurmak kolayımıza geliyor. 'Medeniyetler savaşı' olacağını söylemek de, 'dinler savaşı' olacağını söylemek de, tarihin sonunun geldiğini söylemek de, bunların her biri bir cazibe odağı olabiliyor. Aslında birileri bizim için birtakım düşünceler üretiyorlar ve ne yazık ki Türkiye'deki ilahiyat fakültelerinin müfredatında bile McGill Üniversitesi'nde neler yapıldığı çok önemli bir yer tutuyor. Her zaman nelerle zihnimizin meşgul olacağı konusunda bi-

ze öncülük edeceğini varsaydığımız insan, insanlar ya da odaklar var. Bu düşünceye karşı savaş verilmelidir. Ve onun yerine kendimizin reşit olduğunu kabul eden, lehimize ve aleyhimize olan şeyleri seçme yeterliliğini elimizde tuttuğumuzu belli eden bir tavrı benimsemeliyiz. Bu anlamda Türkiye'nin çok özel bir yeri olduğunu yazılarımda hep vurgulamaya çalışıyorum. Fakat bu konuşmaya başlarken şartların ağırlığını göstermeye mâtuf bedbin bir tutum sergiledim gözünüzün önünde. Bu rüştünü ispat etme bahsinde de karamsarım.Türkiye'nin önemini ve özgün vasıflarını bizim bilinçle kavrayıp dünyaya gösterebileceğimiz konusunda pek fazla mesafe katetmediğimizi, katetmemizin de zayıf bir ihtimal olduğunu düşünüyorum. O yüzden pek fazla birşey yapmak içimden gelmiyor. Sizlerle konuşmak da dahil buna.

Efendim, Türkiye çok özgün bir yer ve 'medeniyetler savaşı' gibi meselelerde hesap dışı tutulacak ya da hesabın içine hesabı görülmek üzere katılacak bir ülke. Ama ne yazık ki bizim ülkemizde bazı şeyler çok kolay rağbet gördü. Son geçtiğimiz zamanlarda bunu yaşadık. Bunlardan biri mesela Sovyet Bloku'nun yıkılmasıyla birlikte Türkiye'nin Türkî cumhuriyetlerle bağlantı kurması meselesi idi. Bu bence doğrudan doğruya Türkiye'nin kendi kaynaklarını heba etmesi için Batı'nın bizi sürüklediği bir tezdi. Ne oldu ne bitti bilmiyorum, yani ne kadar kaynak heba edildi. Ama Türkiye bir süre bununla oyalandı ve bugün herhalde bambaşka bir yere gelindi. Üzerinde yaşadığımız toprakların dünyada çok

önemli bir yeri olduğuna inanıyorum. Bizim burada yeni bir millet olma özelliği göstererek dünya sisteminin bütün insanları cendere altında tutan baskısını kırabileceğimize inanıyorum. Biz burada bir millet olduğumuzu gösterebilecek bir yeterlilik sahibi olmalıyız. Bu yepyeni birşey. Türkiye zemini İslâmiyet olan bir bütünlük arz edebilir.

Tam tersine, Türkiye bugün bölünme tehlikesi altında olduğu söylenen bir ülke. Türkiye'de çok özel, tek bir millet yaşıyor. Bunun farkına varmamız herhalde zor olacak. Bunu ben söylüyorum diye insanlar bir millet olmaz. Ama bu konuda çok önemli verilere sahibiz ve çok önemli dayanaklarımız var. Keşke bunların farkına varsak ve böyle 'medeniyetler savaşı' gibi cart curt şeylerle uğraşıp zihnimizi bulandırmasak diye düşünüyorum. Ben Türkiye'yi İslamî anavatan olarak görüyorum. Bu ne demek, anlatmaya çalışacağım ve keşke bu görüşlerde birleşebilsek diyeceğim sonunda. Türkiye bütün diğer halkı Müslüman ülkelerden farklı bir yer. Müslümanlar mesela Mısır'a gitmişler; az sayıda Müslüman gitmiş orda tebliğde bulunmuş, kılıçla da girmişler bir yerlere, sonuçta Mısır, Müslüman olmuş. Ama onlar kadim Mısır halkı aslında; dinini değiştirmiş sadece. Hatta hepimizin, sizlerin benden çok daha iyi bildiği gibi İslam'la birlikte bir Araplaşma da vardır büyük coğrafyada. Bu kısmen Suriye için de doğru. Mağrip için belki daha doğru... Halk, halk olarak yerinde duruyor ve hak dini benimsiyor. Halbuki bu bakımdan Türkiye çok özgün bir yer. Tür-

kiye Müslümanlar buraya geldikleri için vatan olmuş bir ülke. "Neden Türkiye senin vatanındır?" diye sorduklarında: "Çünkü Türkiye'de Müslümanlar yaşıyor; Türkiye bir dönem Müslümanlar tarafından İslamî vatan kılınmış olduğu için benim vatanım." "Neden Türkiye senin vatanındır?" sorusunun başka cevabı yok. Başka cevaplar, kültürdür, medeniyettir falan filan gibi şeyler işin içine katıldığı zaman iş değişiyor. O zaman şu anki durumumuzu da korumak zorlaşıyor çünkü. Biliyorsunuz Türkiye'de sonradan adları 'mavi yolculuk' falan gibi şeylere çıkan bir kültür tezi var. Sabahattin Eyuboğlu'ların, Azra Erhat'ların, Halikanar Balıkçısı'ların savunduğu birşey... Biz, diyorlar, bu toprakların ahalasi, Hititler gibi eski uygarlıklardanız; biz buyuz, bu toprakların ahalisiyiz. Güzel! Eğer bu tezi benimsersek çok kısa bir gelecekte –çok uzun bir gelecekte değil– şöyle diyecekler bize: "Buralar dediğiniz gibi kültür hazinesidir. Hiç şüphesiz sizin de kabul edeceğiniz gibi Hıristiyan anavatanıdır. Çünkü mukaddes yerlerimizin hepsi değilse bile büyük çoğunluğu buradadır. Dolayısıyla asıl sahiplerine, yani bize teslim edin." Bunu demeye cesaret edemezler, denebilir; onu bilmiyorum. Bence cesaret edilir. Çünkü Türkî cumhuriyetlerin kurulmasının da bir gerekçesi budur: "geldiğiniz yere gidin".

Bu toprakların temel özelliği buraların Müslümanlar tarafından vatan haline getirilmesidir. İstanbul'un bu bakımdan çok özel bir yeri vardır. İstanbul'un tarihini –şimdi ansiklopedisini çıkarıyorlar– çok

eskilerden başlatıyorlar. Hiç şüphesiz ki öyledir; en azından Konstantin'den başlatmamız gerekiyor İstanbul tarihini. Gerçi Kadıköy yakası daha eskilere dayanıyor. Ama bugün İstanbul deyince hangi insana sorarsanız sorun hemen minare gelir akıllara. Neden? Çünkü Osmanlılar bu şehri aldıktan sonra her yükseltiye bir cami inşa etmişler. Bunu bilerek yapmışlar. Böylece şehrin silueti tamamen değişmiş, daha doğrusu şehir bir siluete sahip olmuş. Bu siluet kubbe ve minaredir. Bu yüzden, hemen 1453 değilse bile çok kısa bir süre sonra herkes İstanbul eşittir minare der. Bunun dinî bir muhtevası yok, bu sadece bir imaj. Bazı tarihçilerin söylediğine göre, nefes kesen bir görüntüdür Türklerin İstanbul'a verdiği. Yeni kazandırılan bu görüntü millet olarak varlığımızın tek görüntüsüdür aslında. Ne demek istiyorum? Türkiye bu bakımdan Müslümanların Müslümanlaştırdıkları bir topraktır. İkisinden birini kaldırırsanız bu toprakların kimliği tamamen değişir: Müslümanları kaldırırsanız değişir, Müslümanlığı kaldırırsanız değişir. Burası bir vatan olmaktan çıkar. Burası özellikle beylikler döneminde vatanımız olmuş. Osmanlı daha çok Rumeli'yi kendine vatan bellemiş; bu nedenle de zaten elinden peyderpey almışlar. Hıristiyanlar Budapeşte'yi ele geçirdiğinde, bizimkiler *"Aldı Nemçe bizim nazlı Budin'i"* diye türkü yakmışlar. Osmanlı için Rumeli toprakları Anadolu topraklarına oranla daha merkezîydi. Ama başka birşey oldu sonuçta. Bu Anadolu toprakları cumhuriyetle birlikte tekrar etnik mânâda İslamîleşti.

Bugün çıkarılan laik-fundamentalist çatışmaları çok yüzeyde ve Türkiye'nin düşmanlarına imkân tanıyacak şeyler. Türkiye'de Müslümanlar Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasî manevraları dolayısıyla birtakım sağlam dayanaklara sahip olduklarını da savunabilirler. Çünkü Türkiye etnik mânâda cumhuriyetle birlikte İslamîleşmiştir. Türkiye'nin İslamî homojenizasyonu cumhuriyetin ürünüdür. Tabii, bunu söylerken laiklik politikası güdülmedi demiyorum, camiler kapatılmadı demiyorum, filanca karakola çekilmedi, filancaya dayak atılmadı, filanca asılmadı demiyorum. Bunlar oldu. Ama ben bugün savunulabilir bir vatandan bahsediyorum ve bilhassa Türkiye'nin birşeyler yapma, yapabilme ümidinden... Dünya sisteminin çarkını aleyhimize döndürmeyecek birşeyler yapmaktan bahsediyorum.

Türkiye İslamî homojenizasyonunu cumhuriyetle birlikte tesis etti. Bunun birinci aşaması mübadele ile oldu. Mübadele Türk Hıristiyanların Yunanistan'a verilip, Türk olmayan Müslümanların Yunanistan'dan alınması ile oldu. Yani Türkiye Cumhuriyeti etnik İslamcılık (!) yaptı mübadele ile. Ekrandan sayılarının iki milyon olduğunu Patrikten öğrendiğim Türk asıllı Hıristiyan'nın Yunanistan'a verildiği mübadele... Gidenler arasında Karamani, yani Karamanlılar da var. Bu şaka değil. Onlar Grekçe bilmeyen, Türkçe İncil okuyan, âyinlerini Türkçe yapan Hıristiyanlardı. Orta Anadolu'da yaşıyorlardı; İstanbul Rumları ve Batı'daki Rumlar –Grekler– tarafından Karamani adıyla anılan ve İstanbul'a geldiklerinde Rum evlerinde ya da Müslüman

evlerinde hizmetçilik, bahçıvanlık yapan çoğu yoksul insanlardı. Bunlar ne oldu, mübadele ile Yunanistan'a gönderildi. –Burada İzmir'deyiz, bol miktarda Giritli olabilir aramızda– Yunanistan'dan Giritlileri, Rodosluluları aldık. Tabii Yunanistan'ın başka yerlerinden de alınanlar oldu ama en çok Giritlilerdi gelenler. Giritliler sadece Müslümandılar, Türklükle ırkî olarak –cismânî ırk diye birşey varsa– hiçbir alâkaları yoktu. Bu birinci aşama.

İkinci aşama, Balkan ve Kafkasya göçleridir. İnsanlar buraya gâvur içinde kalmamak için geldiler. Özellikle Rumeli göçmenlerinin çoğundan şunu işitirsiniz: "Orada bizim durumumuz daha iyiydi." Ekonomik bakımdan orada daha iyi olduklarını söylerler. Hepsi böyle miydi acaba, bilmiyorum; ama bu ifadelere başvurmakla şunu vurguladıkları kesindir: "Biz buraya dinî bir tercih yaparak geldik. Dindaşlarımızla birlikte olmak için, kendi devletimizin koruması altında bulunmak için geldik." Ha, bu insanlar dindarlıklarıyla temayüz etmiş insanlar mıdır? Olmayabilirler; ama olanları da az değildir. Kafkasya'dan da aynı şekilde yoğun bir göç olmuştur. Bugün Türkiye'de yaşayan insanların, doğumları sınırlarımız dışında gerçekleşip de, sadece dışarıdan gelenlerinin sayısı yanılmıyorsam 12 milyon kadardır: Çerkezler, Abhazyalılar, Dağıstanlılar, Gürcüler, Çeçenler Boşnaklar, Pomaklar, Arnavutlar (ki bunların hiçbiri ırk göz önüne alındığında Türk değil, tabii bir miktar etnik Türk de var Makedonya'dan, Bulgaristan'dan gelen). Tablo hiçbir yutturma-

caya yer bırakmayacak derecede belirgindir. Türkiye XIII. asırda birinci defa İslamîleştikten sonra, cumhuriyet idaresinin kurulup işletilmesiyle beraber ikinci defa İslamîleşmiştir.

Türkiye'nin İslamîleşmesi, standart ya da homojen hale gelmesindeki üçüncü unsur, yeni kurulan, modern, laik vb. özellikleri olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin devlet kadrolarını emanet edeceği unsurları seçerken sadece Müslüman kökenlileri tercih etmesidir. Çünkü Türkiye'de gerek Ermeni olayları –katliam demeyelim– sırasında, gerekse İstiklal Harbi'nin fiili cereyanı sırasında ve hemen akabinde resmî tarih tarafından hiç sözü edilmeyen ama günlük hayatımızda biraz deştiğimiz zaman hemen farkına vardığımız bir ihtida olayı vardır. Büyük sayıda insan Türkiye'de şu veya bu sebeple –can korkusu vb.– ihtida etmiştir; çok sayıda Ermeni ve Rum... Bunlar ama en azından birkaç kuşak devlet örgütünden, özellikle askerî birimden uzak tutulmuştur. Bu da Türkiye'nin İslamî homojenizasyonunda çok büyük bir rol oynamıştır. "Burası sadece İslam ülkesidir, burası sadece Müslümanların vatanıdır" fikrini güçlendiren birşey olmuştur bu uygulama. Bizim burada ırk esasına dayanmayan ve sadece dinin temel alınarak bir inşanın gerçekleştirilebileceği bir millet olma şansımızı artıran vakıalar. Türkiye bugün dünyaya yeni bir millet olarak çıkabilir, yeni bir İslam milleti olarak. Hiçbir ırkî önemi olmayan, fakat birlikte yaşamanın, birlikte dine dayalı yaşamanın ya da dine dayalı birlikte yaşamanın tek tutamak olduğu bir ülke olma, bir ülke örneği göster-

me şansını kullanabilir. Bunu kullanabilir mi? Kullanmaz? Kullanır? Kullanır; eğer Türkiye kendi elitini üretebilir, kendi başını ortaya çıkarabilirse.

Konuşmamın bir yerinde dünya sisteminin I. Dünya Savaşı'nın sonunda bazı kelleleri kopardığını söylemiştim. Rusya'nın çarı gitti, Avusturya-Macaristan ve Almanya'nın imparatorları gitti, Osmanlı'nın hilafeti gitti. Fakat bunların arasında bir ülke ya da bir millet yeniden baş üretti. Tabii İtalyanlar da denediler ama onlar pek beceremediler. Almanlar ise bunu başardılar; yani kesilen başın yerine omuzların arasından tekrar bir baş çıkardılar. Bu kişi –beğenilsin, beğenilmesin– Hitler. Almanlar işin başsız yürümeyeceği konusunda ısrarcı oldukları için baş ürettiler. Bu Hitler'in şahsî başarısı değildir, onların –Almanların– böyle bir eğilimi *–Führer Prinzip–* vardır. Bu baş da koparıldıktan sonra Almanlar yeniden görünmeyen bir baş ürettiler ve hâlâ böyle bir başları var onların. Almanya'da sağcı solcu, herşey olunabilir, fakat "Almanya haini" olunamaz. Bu yasayla halledilmiş bir mesele değil. Almanya'da bütün ekstrem siyasî görüşler çok net bir şekilde Almanya'nın çıkarında birleşirler. Bu yüzden de belli karar alma odaklarını, o belli fakat gizli başı koruyarak toplumlarını silik bir duruma düşmekten koruyabilmişler; bugün iki savaş kaybetmiş olan Almanya'yı hâlâ hesaba katılması, hem de dikkatle hesaba katılması gereken bir ülke durumuna getirebilmişlerdir.

Evet, Türkiye'nin bir millet olma talihi varsa, bu talih ancak ülkenin kendi seçkinlerini, kendi elit züm-

resini, kendi güzidelerini ortaya çıkarmasıyla açılabilecek bir talihtir. Bunu yapmayıp, 'kendimiz' dediğimiz şey konusunda son derece yabancı, alâkasız bir tavrı takip edecek olursak Türkiye bugün herşeyini kaybeder. Şimdiye kadar Türkiye'yi acze mansıp bekleyen insanlar düşürdü. Mansıp bekleyen insanlar Türkiye'nin sonunu getirecektir. Mesela, Kürdistan'ın bir şekle sokulmasından çok kısa bir süre sonra Türkiye'de 'Boğazlar Devleti' kurulabilir; sadece Boğazlar bölgesini içine alan, enternayonal denetimi olan, vesaire. Dediğim gibi, Hıristiyanlar kendilerine birtakım özel imtiyazlar ve sonunda bağımsızlık sağlayabilecek taleplerde bulunabilirler. Bugün dünyadaki gelişme dünya sistemine karşı bir milletin çıkıp çıkmayacağı sorusu yönünde ciddiye alınabilecek bir gelişmedir. Böyle bir vakanın cereyan etmemesi, bir gelişme vuku bulmaması için önümüze 'din savaşı', 'medeniyetler çatışması' gibi tezler atılıyor. Ernst Jünger şöyle demiş bir yerde: "II. Dünya Savaşı'nı Almanlar kaybettiği zaman bütün milletler savaşı kaybetti." Bunun anlamı şu: Bundan böyle milletlerin millet olarak savaş yürütebilecekleri saha tahrip olmuştur. Dolayısıyla 1945'ten itibaren dünya nizamı birinci planda başrolü milletlerin oynamadığı, örgütlerin oynadığı bir saha olmuştur. Bu örgütlerin en etkilileri finans örgütleridir. Finans örgütü olmayan örgütlerin etkinliğinin azaltıldığına ve istihbarat örgütü olmayanların da süratle tasfiye edildiğine dikkat çekmek isterim. Dünya sistemi örgütlerin hegemonyasıyla ayakta durabiliyorsa ve milletlerin mevcudiyeti dünya sisteminin gücünü de-

vam ettiriyorsa buna verilecek tek cevap bir millet olmaktır.

"Bir millet nasıl olunur?" sorusunu başka bir konuşmada ele alabiliriz. Ben bu formülü biliyor muyum, bu konuda reçetem var mı? Hayır, yok! Çünkü "Bir millet nasıl olunur?" sorusu bir millet olunurken cevaplanabilir. Benim hareket ilkesi olarak benimsediğim şey bir Arap atasözünden mülhem: "Evvel refik, ba'd el tarik." Önce yoldaş, sonra yol. Eğer birlikte yürümeyi başaracağımız olgunluğa sahipsek ya da buna ulaşabilirsek ondan sonra nereye gideceğimiz konusu önümüzde açılır. O yüzden "Bir millet nasıl olunur?" sorusu bir millet olmaya adım attığımız zaman cevaplandırılabilecek birşeydir. [9]

Beni dinlediğiniz için teşekkür ederim. Eğer beklemediğiniz bir konuşma yaptıysam bundan memnun olacağım. Çünkü Türkiye'de beklentiler ambalajlanmış haldedir. Bu ambalajın kullanıma girmemesi ya da en azından içine nelerin konduğunun bilinmesi lazım. O yüzden eğer söylediklerim arasından 'ya hakikaten böyle mi?' diye –zihninizi zorlayan demeyeceğim, çünkü bazı zihinler zorlanmaya gelmez– zihninizi meşgul eden birtakım şeyler çıktıysa gerçekten memnun olacağım. Tekrar teşekkür ederim.

NOTLAR

[1] Yönetenle yönetilen ilişkisinin kritik noktası şudur: Siyasî gelişmeleri kim anlamlandırıyorsa toplumları da onlar harekete geçirir. İnsanlar siyasî gelişmeleri çıkarlarının gerektirdiği davranışı göstermek suretiyle anlamlandırır. Ufku daraltılmış insanlar acelecidir. En dar ufuk savaşın kaçınılmaz kabul edildiği zamandaki ufuktur. Zaten savaş da Karl von Clausewitz'in dediği gibi siyasetin farklı araçlarla devamından ibarettir. Savaşlar dönüm noktalarına, dönüm noktaları savaşlara denk düşer.

[2] Millet modern zamanların, Rönesans sonrasının ortaya çıkardığı bir vakıa. Milletler ve dünya sistemi dolambaçlı yollardan birlikte geçti. Tarihin bu evresinde milletleşme gayreti göstermek kimilerine bir '*anachronism*', oluşumlar sıralamasında bir bozukluk gibi görünebilir. Şimdi milletleşmenin vakti değil diyenlerin tanıdığı Türkiye, sadece dünya sistemi gündeminde yer alan zavallı bir ülkedir. Türkiye kendi gündemini oluşturmak

suretiyle kefeni yırtabilir. Milletleşmeden de kendine mahsus bir gündeme kavuşmak muhaldir.

[3] NATO Müslümanların icabına bakmadan önce, Belgrad'ı bombalayarak medeni dünyanın selametini güvence altına aldı.

[4] Bunların olması gerekiyordu. Dünya sisteminin kemikleşme serüveninde Rusya'nın rolü tâlidir. Tâli roldeki oyuncunun sahnede bu kadar uzun tutulmasını kuşku yok ki ABD zaman kazanmak uğruna desteklemiştir. 1945'ten sonra, kültürel donanımındaki zaafı göze batan ABD'nin emperyal hâkimiyetine meşruiyet temin edebilmek için zamana ihtiyacı vardı. Süreç içinde kapitalist sistem "kârın âzamileştirilesi" ilkesini ABD sayesinde savunulabilir bir "değer" haline soktu. İdealleriniz ancak kârı âzamileştirdiğiniz zaman ete kemiğe bürünüyordu. Böylece âzamileşen kâr dışında ideal olmadığı kabule şayan sayılıyordu. Sovyet ekonomisi 1960'tan sonra kâr motifini bünyesine katarak, idam fermanını kendi elleriyle yazdı. SSCB ortadan kalkınca dünyaya yutturulan kapsülün içindeki ilaç "serbest pazar ekonomisi" idi. Kapsülün içiçe geçen taraflarını ise demokrasi ve insan hakları teşkil ediyordu.

[5] 11 Eylül 2001'den sonra Fukuyama "tarihin sonu" tezini gözden geçirdi. Radikal İslâm'ın demokrasiyi ve kapitalizmi yıkacak gücü olmadığını düşündüğünden hâlâ tarihin sonu iddiasının geçerli olduğunda karar kıldı. Tarihin sonunda olunsa da bilimin ilerlemesini sürdürdüğü ve dolayısıyla değişime açık bir geleceği hayal

edebileceğimizi, bunun yanı sıra İslam'ın bir Luther beklediği görüşlerini görüşlerine ekledi.

[6] "İktisat uzmanı". Bu tabiri öneriyorum; iktisatçı (ekonomist) dememek için. Tetkike değer bir iktisat bilimi olduğunu, dolayısıyla bu bilimin tedrisinde vazifelendirilecek derecede iktisattan anlayan bilim adamları bulunduğunu kabul etmek, ızdırabına katlandığımız medeniyetin haklılığına kanaat getirmektir. İktisatçılar birikimi hesaba katmadan ve ne kadar biriktirildiğinin sayımını yapmadan mesleklerini icra edemezler. Sermayenin ve bilhassa malî sermayenin insan hayatını yönlendirişinin biçimlerini gören ve gösteren insanlara, "iktisatçı" karalamasından arındırmak için "iktisat uzmanı" diyebiliriz. Yaptığı işin bilincine sahip her iktisatçı dünyevîlik dininin ruhbanıdır. Çünkü iktisatçı olabilmek için, eşyaya standart getirmenin yanı sıra, zamanı sekülerleştirmenin de şartı vardır. "Din günü" bir iktisatçının reddettiği ilk şey olsa gerek.

[7] Rönesans'ta merak edilen neydi? Rönesans'ta Türklerin üstünlüklerinin nereden kaynaklandığı merak ediliyordu. Antik Yunan ve Roma insan bilinci diye birşeyin varlığını işaret etmiş; ama bu bilincin pratik karşılığına ulaşamamıştı. 1453 tarihinde Türkler merkezlerini İstanbul olarak belirler belirlemez Balkanlar ve Orta Doğu'da birbiriyle sıkıca meczedilmiş Apollonculukla Dionisusculuğu İslam'ın emrine verdi. Bu bir seçmecilik, bir kültür zorlaması, bir hegemonya tarzı değildi. Akdeniz havzasında çağlar boyu kaçak yaşayan "erdem" Türklerin yükselttiği saçak altında güvenliğe kavuştu.

Saçağın adı, günümüzün geçerli diliyle söylersek, *'non-market economy'* idi. Rönesans dönemi Avrupa'sı, Türklerin vardığı barışıklığı, dünyada bulunuşun sarih açıklamasını, Hıristiyan kalarak ve Müslümanlığı reddederek nasıl ele geçirebileceğini merak eden insanların Avrupa'sıydı. Onların da altına sığındıkları saçak XVII. yüzyılda, Hollanda'da *'market economy'* özelliği kazanacak, çok sonra bu adla anılacaktı.

[8] Türkiye'nin normalleşmesi, bir yandan kültürel ıkınmadan vazgeçmesi ise, diğer taraftan da sistem içinde tasdiki hak etmiş bir yere oturtulmasıdır. Sisteme rahatsızlık vermeme tavrı yüksek enflasyondan kurtulma ve tedavül eden naktin değerini yükseltme biçiminde mükâfatlandırılır.

[9] Benim başıma gelen pek çoklarının da başına gelmedikçe millet olarak önümüzde bir yolun açılma ihtimali olmadığı görüşündeyim. Din ile imânın Türklükte birleştiğini söylüyorum; bu bir şaka değildir. Daha da ileri giderek diyorum ki, bu birleşmeyi dikkate almayanlar bir felaketi davet etmiş olmakla kalmazlar; bizzat kendileri felakettir onların. Dikkat edin, ne biri, ne öteki durduğu yerde durmaz. İmân da, Türklük de artan ve eksilen şeylerdir. Sağlamlaşır, pekişir veya yalama olur, çürür. Bunları kimisi ele geçirmiştir, kimisi elden kaçırmıştır. İmân ve Türklük ele geçtiyse bu ikisini kazanmak üzere riske giren her ikisini de elinde bir mükâfat olarak bulmuştur. Bir kimsenin bir topluluğa dahil olmak suretiyle mü'min ve/veya Türk sıfatı taşıyormuş gibi algılanmaları kendilerine imân ve Türklük mükâfatı veril-

miş olan eşhas tarafından lisân-ı hâl ile cerh edilir. "Âlemle gelen düğün bayram" diyenler, "bana dokunmayan yılan bin yaşasın" diyenler müminlere ve Türklere düşmanlık göstermekten çekinmeyeceklerdir. Bu topraklarda iman edenlere ve Türklere düşmanlıkta bulunarak gösteriş yapmak 400 yıldır en kolay şeydir. Ne imânla, ne Türklükle gösteriş yapılabilir. Çünkü hem imân, hem Türklük vecibeler demektir. İnsanın hem imânı, hem Türklüğü gevreyebilir; inceldiği yerden kopar: onun için her ikisini de kalın tutmak iyidir.

Elinden iş gelip de üzerinde toplum baskısı denilen şeyi hissetmeyen ve bu baskıyı bir biçimde etkisiz kılma çabası göstermeyen insan yok gibidir. Bir toplum baskısı, yani bir "ortalamaya rıza" dayatması her alanda kendini gösterir. İrili ufaklı cinci hocaların tümü "onlar beni aldatacağına; ben onları aldatayım" mantığını yürütür. Bu mantıkla hareket ettikleri için de geçerli mantığın eyyamcılık gibi belirmesine hizmette kusur etmemiş olurlar. Kalın Türk olarak benim dert saydığım, yükünü çektiğim şey, üzerimdeki toplum baskısını hafifletmeye, aldatmacanın belâsını savmaya mâtuf değildir. Tıpkı şarap gibi aldanmanın ve aldatmacanın bir iyi, bir de kötü tarafından bahsetmek mümkündür. Bana aldatmanın gizliliği dert olmuştur. Sahiciliğe kavuşmak, mümkünse birini daha sahicilikle buluşturmak için çırpındım. Çırpındıkça çevikleştim ve kalınlaştım."

ISBN 975-6446-65-X
9 789756 446652

SKB 43552 ÜNR